

Sumrak uzbunjivača i posledice po Srbiju

AAA | 🖨️

Marko Milošević | 26/08/2013

Šta povezuje hladnjače i Apače?

Izvesni **Nikola**, pod pravim imenom poznat redakciji Vremena, Haškom tribunalu i organima gonjenja Srbije, osuđen je pred srpskim sudom za odavanje tajne i izdaju zemlje na 35 godina zatvora. Optuženi se tereti da je ugrozio nacionalnu bezbednost odajući tajne nivoa „poverljivo“, o transportu hladnjača sa telima pobijenih Albanaca u RTB Bor gde su tela, pretpostavlja se, spaljivana u visokim pećima.

Ovo suđenje je jedini izmišljeni element priče koju smo pokušali da smestimo u srpske okvire. Nikola i Albanci nisu izmišljeni. Slično se nedavno desilo pred američkim pravosuđem: Bredli Mening, čovek koji je iz obaveštajne zajednice SAD prosledio preko 700.000 dokumenata sa oznakom tajnosti Vikiliksu, osuđen je na 35 godina zatvora.

Paralela nije umesna po svom kvantitetu, jer se Mening tereti za više stotina hiljada dokumenata koje je prosledio Vikiliksu. Ti dokumenti tiču se rata u Iraku i Avganistanu i osnovni motiv Meninga nije bio finansijske prirode, već da „podstakne debatu o ratovima u ovim zemljama“, kako je izneo u svojoj odbrani. Među ovim dokumentima, najnižeg nivoa tajnosti, kojima pristup ima preko pola miliona pripadnika obaveštajne zajednice, nalazi se i skandalozni snimak sa integrisane kamere helikoptera **Apač**, na kojem posada ubija civile i likuje nad time. Samo ova vest dovoljno je važna da se preispita ophođenje jedne vojske prema civilnom stanovništvu – koliko je poznato, niko za ovo do sada nije odgovarao. Da nije bilo Meninga i Asanža, za ovaj skandal se ne bi ni saznalo.

Presuda Meningu pokreće važno pitanje: kakav je status uzbunjivača u svetu i kakve to posledice može imati na regulisanje i funkcionisanje ove zaštite u Srbiji? Podsetimo, uzbunjivač je osoba koja u „dobra veri“ otkriva tajne podatke javnosti kada je u pitanju zloupotreba politike tajnosti – kada se prikrivaju korupcija, kriminal, ratni zločini i druga krivična dela.

Pođimo od prvog dela problema: U svom **tekstu**, osvrćući se na principe zaštite uzbunjivača, Sandra Coliver tvrdi da Meningova greška nije samo to što je odao tajne, već i to što se rodio u SAD. Ovaj sarkazam poduprt je uvidom u komparativnu zakonsku praksu pojedinih razvijenih zemalja. Naime, on bi za isto delo u Danskoj dobio 4 meseca kazne, u Velikoj Britaniji bi ga pustili posle sedam nedelja odsluženja šestomesečne kazne, ili bi u gorem slučaju, s obzirom na njegov status vojnika, morao da odsluži 12 meseci zatvorske kazne. Po toliko su za odavanje tajni u ovim zemljama dobili Frank Grevil (analitičar danske

CORAX

Teftar

Veliko bekstvo

Spiegel | 27/08/2013

BRIC zemlje zapale su u veliku monetarnu krizu, koja liči na slom azijskih tigrova iz 1997.

Čajkovski na udaru antigej zakona

The Guardian | 26/08/2013

Zabrana "gej propagande" izazvala je cenzuru filmske biografije ruskog kompozitora.

Naslovi

Euractiv

Različite uloge pregovarača i ministra za EU

Danas

Koliko Emirati ulažu

B92

Bez dogovora o telekomunikacijama

RSE

Razmatranje opcija za Siriju

Ateisti Srbije

Tender za sunećenje

The New Yorker

Novak Đoković

Alan Pejković

50 nijansi crne

Martin Luther King

I Have A Dream

Astronomska slika dana

Retreating Thunderstorm at Sunset

RSS/Podcast

Pescanik.net

Autori

Prevodi

English Summary

Audio podcast

iTunes

Newsletter

Nedeljni izbor tekstova

Prijavi se

English Summary

Subscribe

obaveštajne službe), David Shayler (pripadnik MI5) i Steven Hayden (pripadnik kraljevske mornarice).

Slučaj Mening je i u nesaglasju sa tendencijama u evropskom zakonodavstvu, primera radi sa članom 46 *Tshwane Principles*, koje je komitet Parlamentarne skupštine Saveta Evrope nedavno usvojio. Osnovna stvar koja se ovde mora imati u vidu je društveni značaj obelodanjene informacije – interes javnosti je da sazna da se čini neko krivično delo i on mora da prevagne nad zaštitom nacionalnih interesa koji su često paravan za zataškavanje. S jedne strane uočen je trend zakonskog regulisanja zaštite uzbunjivača, jer se time podiže i transparentnost i odgovornost organa javne uprave, pa tako i sektora bezbednosti. U odgovornim demokratijama, javno ukazivanje na probleme preduslov je odgovornosti vlasti prema građanima. S druge strane, u SAD se razvila praksa „radikalne“ primene tzv. *Espionage Act*, koji je od svog usvajanja 1917. primenjen svega 9 puta, od toga 6 puta u vreme Obamine administracije.

Kakve posledice presuda Meningu može imati na praksu u Srbiji? Uzbunjivači u Srbiji su delimično, ali ipak nedovoljno zaštićeni jednim **podzakonskim aktom** iz 2011. U toku je izrada Predloga zakona koji bi trebalo da uvede red u ovu oblast. Činjenica da je veliki broj uzbunjivača u Srbiji poznat pod imenom i prezimenom, govori o efikasnosti dosadašnje zaštite. Sa izuzetkom tzv. drumske mafije, obraćanja uzbunjivača nisu naišla na adekvatnu reakciju organa gonjenja, već su sami uzbunjivači trpeli, ostajali bez posla, bili šikanirani itd.

Što se tiče sektora bezbednosti, javnosti je poznat slučaj uzbunjivača iz Vojno obaveštajne agencije (VOA), koji redovnim kanalima nije mogao da izdejstvuje objektivno ocenjivanje svog radnog učinka, pa se za zaštitu obratio Ombudsmanu. Zauzvrat, matična ustanova ga je prekomandovala da radi 300 kilometara od svog mesta stanovanja, što je interpretirano kao pritisak na njega. Čuli su se komentari „da to ni u Londonu ne prolazi“, pa je opravdan strah kako će ubuduće izgledati zaštita uzbunjivača u Srbiji.

Nedavna praksa (osuda Meninga i insistiranje da Gardijan uništi izvore dobijene od Snoudena) pokazuje uzdržanost zemalja, inače poznatih po istraživanju na odbrani ljudskih prava, da zaštite uzbunjivače. U Srbiji je jedan od svedoka zločina u **Čuški** doživio da mu policajac koji ga štiti saopšti: „Da, i Albanci su vršili zločine, ali oni svoje svedoke likvidiraju, tako da ni ti ne očekuj da te iko tapše po ramenu“. Da li uskraćivanje prava na zaštitu uzbunjivača u svetu može da pospeši restrikciju slobodnog pristupa informacijama od javnog značaja i na domaćoj sceni? Da li će malverzacije u privatizaciji, recimo, biti štice nacionalnim interesima. Hoće li, na kraju, budućim pokolenjima isplivavati hladnjače kada odu na kupanje na neko od naših jezera? Da li mi kao društvo imamo snage da se suočimo sa zloupotrebama i krivičnim delima – sa tim kosturima iz ormana? Ako to želimo, valja obezbediti i zaštitu za takav akt hrabrosti.

Autor je istraživač **Beogradskog centra za bezbednosnu politiku**

Peščanik.net, 26.08.2013.

Tweet 0

Like 1

